

ΙΟΝΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ - ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ - ΤΟΜΟΣ Α'

Τόμος χαριστήριο
στον Δημήτρη Ζ. Σοφιανό

ΚΕΡΚΥΡΑ 2007

ΙΟΝΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΙΟΝΙΟΣ ΛΟΓΟΣ

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ - ΙΟΝΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ - ΤΟΜΟΣ Α'

Τόμος χαριστήριο
στον Δημήτρη Ζ. Σοφιανό

ΚΕΡΚΥΡΑ 2007

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
Ελένη Αγγελομάτη-Τσουγκαράκη
Νίκος Καραπιδάκης
Τζελίνα Χαρλαύτη
Θεοδόσης Πυλαρινός

Επιμέλεια έκδοσης
Θεοδόσης Πυλαρινός

Καλλιτεχνική επιμέλεια
Γιώργος Δ. Ματθιόπουλος

Εκτύπωση
FOTOLIO + TYPICON A.E.

Βιβλιοδεσία
Ροδόπουλος - Ηλιόπουλος Α.Ε.

Εικόνα εξωφύλλου:
De Stadt Korfu; eertyts Korcyra in't Verschiet,
Dapper 1688. Χαλκογραφία της πόλης της Κέρκυρας,
Scrapbooks Φ 50, v.1, Γεννάδειος Βιβλιοθήκη,
Αμερικανική Σχολή Κλασικών Σπουδών Αθήνας.

ISSN: 1791-289X

© 2007: ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
Ριζοσπαστών Βουλευτών 7, 49 100 Κέρκυρα

ΤΜΗΜΑ ΙΣΤΟΡΙΑΣ
ΙΟΝΙΟΥ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ
Ιωάννη Θεοτόκη 72, 491 00 Κέρκυρα
Τηλ.: 26610 87 330, 87 331

ΑΡΠΑΛΟΣΚΥΤΑ? *

[οὔνο]μα μὲν τόμον καὶ ἐμὸ πατρός ἦδε ἀγορεύ[ει]
[στή]λη καὶ πάτραν
Peek, GV, 1786

Στὰ ἐπιτάφια μνημεῖα ἀπὸ τῆ Μεγάλῃ Τούμπα τῆς Βεργίνας, ποὺ δημοσίευσε τὸ 1984 ἡ Χρ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλῃ,¹ ἀνήκει καὶ μία ἐπιτύμβια στήλῃ ἀπὸ λευκὸ χονδρόκοκκο μάρμαρο, ἡ ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς τῆς ὁποίας ἐπανειλημμένα προσεῖλκυσε τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ἐρευνητῶν.² Πρόκειται γιὰ τὴ μοναδικὴ ἐπιτύμβια στήλῃ ποὺ σώζεται ἀκέραιη, μὲ ἐλάχιστες ἀποκρούσεις στὶς ἀκμὲς τῆς κύριας ὄψης.³ Μὲ βᾶσιν τῆ διακόσμησὲς τῆς ἐντάσσεται στὶς «στήλες μὲ γραπτὴ ταινία», χαρακτηριστικὸ τῶν ὁποίων εἶναι ἡ γραπτὴ (σὲ χρῶμα κόκκινο-κεραμιδί στῆ συγκεκριμένη στήλῃ) ταινία ποὺ τυλίγει τὸν κορμὸ τους, σχηματίζοντας κόμπο στὴν κύρια ὄψη τοῦ μνημείου. Οἱ διαστάσεις τῆς στήλης εἶναι οἱ ἐξῆς: ὕψος 0,87 μ., πλάτος 0,37 μ. (κάτω) καὶ 0,33 μ. (ἄνω), πάχος 0,06 μ. (Εἰκ. 1Ε καὶ 2Ε στὸ ἐγχρωμο παράρτημα).⁴

* Εὐχαριστῶ θερμὰ τὴν καθηγήτρια Χρυσούλα Σαατσόγλου-Παλιαδέλῃ γιὰ τὴν παραχώρησι τῆς φωτογραφίας καὶ τὴν ἐνθάρρυνση νὰ ἀσχοληθῶ μὲ τὴν ἐπιγραφή, καθὼς καὶ τὸν καθηγητὴ Ἄγγελο Χανιώτη καὶ τὴν ἀναπληρώτρια καθηγήτρια Εὐγενία Βικέλα γιὰ τὶς χρήσιμες ὑποδείξεις. Στὴν παρούσα ἐργασία ἀκολουθοῦνται οἱ συντομογραφίαι ποὺ χρησιμοποιοῦνται στὸ *Supplementum Epigraphicum Graecum* (SEG).

1. Χρ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλῃ, *Τὰ ἐπιτάφια μνημεῖα ἀπὸ τῆ Μεγάλῃ Τούμπα τῆς Βεργίνας*, ΕΕΦΣΑΠΘ Παράρτημα ἀρ. 50, Θεσσαλονίκη 1984 (στὸ ἐξῆς: Σαατσόγλου-Παλιαδέλῃ, *Μνημεῖα*). Βλ. καὶ SEG XXXV 771–808, *Bull. épigr.* 1987, 653.

2. Σαατσόγλου-Παλιαδέλῃ, *Μνημεῖα*, 192–194. Βλ. π.χ. καὶ M.B. Hatzopoulos, «ΒΙΛΑΡΡΑ ΤΕΛΛΟΥ?», *ZPE* 68 (1987) 237, ὅπου δηλώνεται καὶ ἡ πρόθεσι τοῦ γνωστοῦ γλωσσολόγου O. Masson νὰ ἀσχοληθεῖ μὲ τὴ στήλῃ. Γιὰ τὸ προσωπογραφικὸ ἐνδιαφέρον τῶν στηλῶν ἀπὸ τῆ Βεργίνα βλ. Χρ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλῃ, *Μνημεῖα*, σ. 265–289 καὶ τὶς μελέτες τῆς ἰδίας, «Ὄνόματα ἀπὸ τῆ Βεργίνα», στό: *Μελέτες γιὰ τὴν ἐλληνικὴ γλῶσσα. Πρακτικὰ τῆς 8ης ἐτήσιας Συνάντησις τοῦ τομέα Γλωσσολογίας τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς τοῦ Ἀριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης*, 27–29 Ἀπριλίου 1987, Θεσσαλονίκη 1987, 161–165, «ΒΙΛΑΡΡΑΤΕΛΛΟΥ?», *ZPE* 72 (1988) 111–112 καὶ «In the Shadow of History: The Emergence of Archaeology», *ABSA* 94 (1999) 365–366 (= SEG XLIX 657).

3. Ἡ περιγραφή τοῦ μνημείου βασίζεται στὰ στοιχεῖα τῆς Σαατσόγλου-Παλιαδέλῃ, *Μνημεῖα*, σ. 192–194, 271 ἀρ. 11 (γιὰ τὸ ὄνομα Ἀρπαλος) 278–279 ἀρ. 45 (γιὰ τὸ ὄνομα ΚΥΤΑΣ), 281 ἀρ. 57 (γιὰ τὸ ὄνομα Παγκάστα) καὶ πίν. 50.

4. Γιὰ ἀνάλογες στήλες βλ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλῃ, *Μνημεῖα*, σ. 191–203. Φωτογραφία τῆς

Παρά την εξαιρετική διατήρηση του μνημείου και τὸν ιδιαίτερα ἐπιμελημένο χαρακτήρα τῆς γραφῆς, βάσει τῆς ὁποίας ἡ ἐγγράρακτη στὸ πάνω μέρος τοῦ κορμοῦ τῆς στήλης δίστιχη ἐπιγραφή χρονολογεῖται στὸ δεύτερο μισὸ τοῦ 4ου αἰώνα π.Χ.,⁵ ιδιαίτερα προβληματικὴ ὑπῆρξε ἐξαρχῆς ἡ ἀνάγνωσι-ἐρμηνεῖα τοῦ πρώτου στίχου, καὶ εἰδικότερα τοῦ πρώτου τμήματος, ὅπου τὸ ὄνομα τοῦ νεκροῦ. Ὑψος γραμμάτων 0,01–0,014 (τὰ στρογγύλα γράμματα 0,08 μ.):

ΑΡΠΑΛΟΣΚΥΤΑΣ ἀδελφή με ἀνέ-
θηκε Παγκάστα ^{vacat}

Ἐποχρῶσις παρουσιάζει μόνο τὸ τελευταῖο ἔψιλον, ἀπὸ τὸ ὁποῖο λείπει τμήμα τῶν δεξιῶν ἀπολήξεων τῶν ὀριζόντιων κεραίων.

Ἡ ὀρθὴ ἀπὸ συντακτικὴ καὶ νοηματικὴ ἀποψη ἀνάγνωσις τῆς ἐπιγραφῆς (εἰδικότερα τῆς ἀρχῆς τοῦ πρώτου στίχου) προβληματίσθη τὴν ἐκδότρια τῆς στήλης, ἡ ὁποία, μὲ δεδομένη τὴν παρουσία τοῦ ὀνόματος Ἄρπαλος, θεώρησε ὡς πιθανὲς τρεῖς σχετικὰ μὲ τὸν ὀνοματικὸ τύπο ΚΥΤΑΣ λύσεις: α) τὸ ἄγνωστο μέχρι τοῦδε ἀρσενικὸ ὄνομα ΚΥΤΑΣ κατέχει τὴ θέσι παρωνυμίου, β) κατέχει τὴ θέσι μητρωνυμικοῦ ἑνὸς ἐπίσης ἄγνωστου θηλυκοῦ ὀνόματος Κύτα ἢ Κύτη,⁶ γ) ἡ λέξι συναποτελεῖ μὲ τὸ προηγούμενο Ἄρπαλος ἓνα ὄνομα. Ὡστόσο, δὲν ἀπέκλεισε καὶ τὴν πιθανότητα ἀπλογραφίας (Ἄρπαλος <Σ>κυτας). Στὸ πλαίσιο αὐτὸ τὰ σχετικὰ μὲ τὴν ταυτότητα τοῦ/τῆς νεκροῦ/ῆς στοιχεῖα παρέμειναν ἄγνωστα.⁷

Σὲ νεότερη μελέτῃ τῆς ἡ ἴδια ἐρευνήτρια ἐπανῆλθε στὸ πρόβλημα τῆς ἀνάγνωσις τοῦ ὀνόματος.⁸ Σύμφωνα μὲ τὴν ἀποψη ποὺ διατυπώνεται ἐκεῖ ἡ συντακτικὴ ὀρθότητα τοῦ κειμένου ἐπιτρέπει δύο λύσεις: κατὰ τὴν πρώτη τὸ

στήλης βλ. καὶ στὸ Χρ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, *Μακεδονίς. Ἱστορία καὶ τέχνη στὴν ἀρχαία Μακεδονία*, Θεσσαλονίκη 2003, 106, πίν. 98.

5. Τὰ σκέλη τοῦ μῦ εἶναι λοξά· τὸ ὄμικρον εἶναι ἐλαφρῶς μικρότερο ἀπὸ τὰ ὑπόλοιπα γράμματα· τὸ δεξιὸ σκέλος τοῦ πῖ εἶναι πολὺ κοντὸ· οἱ ἐξωτερικὲς κεραίες τοῦ σῖγμα δὲν εἶναι παράλληλες, ἀλλὰ κλείνουν πρὸς τὰ ἔξω· πρβλ. τὸ σχῆμα τῶν γραμμάτων τῆς ἐπιγραφῆς μὲ αὐτὸ τοῦ καταλόγου ἱερέων τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀπὸ τὰ Καλίνδονα· βλ. σχετικὰ Μ.Β. Hatzopoulos, *Macedonian Institutions under the Kings II. Epigraphic Appendix*, ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 22, Ἀθήνα 1996, σ. 84–85 ἀρ. 62, πίν. LVII (335/4–306/5 π.Χ.).

6. Ὡς μητρωνυμικὸ θεωρεῖται τὸ ὄνομα ΚΥΤΑΣ ἀπὸ τὴν Α. Tataki, «From the Prosopography of Ancient Macedonia: the Metronymics», *Ἀρχαία Μακεδονία* 5 (1989) [1993] 1458 καὶ 1463, ἀρ. 10. Γιὰ τὰ μητρωνύμια βλ. καὶ D. Ogden, *Greek Bastardy in the Classical and Hellenistic Periods*, Ὁξφόρδη 1996, καὶ τὶς σχετικὲς παρατηρήσεις στὸ SEG XLVI 2287.

7. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, *Μνημεῖα*, σ. 278–279 ἀρ. 45.

8. Χρ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, «Μὲ ἀφορμὴ δύο ὀνόματα ἀπὸ τὴ Βεργίνα», *Ἡρός* 10–

ὄνομα τοῦ νεκροῦ (Ἄρπαλος) ἐκφέρεται σὲ γενική, ἀντὶ ὀνομαστικῆς, καὶ ὁ ὀνοματικὸς τύπος Σκύτας ἐρμηνεύεται ὡς γενική μητρωνυμικοῦ (Ἀρπάλῳ Σκύτας): ἐπισημαίνεται ὡστόσο ὅτι ἡ ἀνάγνωση αὐτῆ προσκρούει ἀφενὸς μὲν στὴν ἀνυπαρξία ἄρθρου μεταξὺ τῶν δύο ὀνομάτων,⁹ ἀφετέρου δὲ στὸ γεγονός ὅτι ἡ χρονολόγησις τῆς ἐπιγραφῆς ἀποκλείει τὴν πιθανότητα ἀπόδοσις τῆς γενικῆς μὲ τὴν κατάληξιν ὀ ἀντὶ οὐ. Σύμφωνα μὲ τὴ δεύτερη – πιθανότερη – ἐκδοχὴ ὁ προβληματικὸς ὀνοματικὸς τύπος ΚΥΤΑΣ ἀποκαθίσταται μὲ τὴν ἀνάγνωση τοῦ μοναδικοῦ γυναικειοῦ ὀνόματος Ἄρπαλοσκύτας (γενική). Πρόκειται δηλαδὴ γιὰ ἓνα μοναδικὸ γυναικειὸ ἀνθρωπωνύμιο – * Ἄρπαλοσκύτα – ποὺ δηλώνει τὴ γυναίκα μὲ τὴ θελκτικὴ κεφαλή.¹⁰ Σ' αὐτὸ τὸ πλαίσιο καὶ μὲ δεδομένα τὴν ἀπουσία πατρωνύμου καὶ κυρίως τὸ σημασιολογικὸ περιεχόμενο τοῦ ὀνόματος, ἀναγνωρίζεται τὸ παρωνύμιο κάποιας ἑταίρας ποὺ ἔδρασε στὴ Μακεδονία στὸ β' μισὸ τοῦ 4ου αἰώνα.¹¹

Ἡ ἀνάγνωση ποὺ προτείνεται φαίνεται ἰδιαίτερα ἐλκυστικὴ,¹² καθὼς πράγματι ἀνταποκρίνεται στὴν ὀρθὴ ἀπὸ συντακτικὴ καὶ νοηματικὴ ἄποψη ἀποκατάσταση τοῦ κειμένου. Ὡστόσο τὸ μνημεῖο φαίνεται νὰ «κρύβει μὲ ἐπιμονὴ τὰ κρυφὰ του νοήματα».¹³ Μὲ ἀφορμὴ τὴ δημοσίευσή τῆς Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, ὁ Ἡλίας Καπετανόπουλος, σὲ ἐπιστολὴ τοῦ στοὺς ἐκδότες τοῦ *Supplementum Epi-*

12 (1992–1998) 369–380 [SEG XLVIII 873]. Βλ. καὶ τὸ κείμενο τῆς μελέτης σὲ ἀγγλικὴ μετάφραση, τῆς ἰδίας, «Females at Vergina-Aegae. The epigraphic Evidence», *Ἐγνατία* 5 (1995–2000) [2001] 92–99 [SEG L 653].

9. Βλ. π.χ. SEG XLVI 1102: *Τρυφῆρας τῆς / Κλαιοστράτου / καὶ Ἀρίστωνος / τοῦ Τρυφῆρα[s]* (Κῶς, 2ος/1ος αἰ. π.Χ.;). Πρβλ. καὶ SEG XLVI 1121: *Ἐρωτίου Μαρκίας, ἕη / Διονυσίου τοῦ Ἰσιγένου* (Κῶς, αὐτοκρ. ἐποχή).

10. Σχετικὰ μὲ ὀνόματα γυναικῶν δηλωτικὰ φυσικῶν χαρακτηριστικῶν βλ. O. Masson, «Noms grecs de femmes formés sur des participes (Type *θάλλουσα*)», *Tyche* 2 (1987) 107–112 (= *OGS* II, 587–592) καὶ A. Tataki, «Observations of Greek Feminine Names attested in Macedonia», *Tyche* 8 (1993) 189–196 (= *SEG* XLIII 358 καὶ *Bull. épigr.* 1994, 312).

11. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, ὁ.π. (σημ. 8), 373–376. Γιὰ ὀνόματα ποὺ προσιδιάζουν σὲ ἑταῖρες βλ. καὶ L. Robert, «Discours d'ouverture», *Actes du VIIe congrès international d'épigraphie grecque et latine, Constantza, 9–15 sept. 1977*, Βουκουρέστι – Παρίσι 1979, 36/37, (= *SEG* XXIX 1757), O. Masson, «Nouvelles notes d'anthononymie grecque. XV. Les quatre hétaires d'Euphronions», *ZPE* 119 (1997) 57–59 καὶ Ἐμ. Βουτυράς, «Εἰκάζειν», *Θρακικὴ Ἐπετηρίδα* 7 (1987–1990) 35–48 (= *SEG* XLV 729 (480/470 π.Χ., Ἄκανθος).

12. Τὴν ἀνάγνωση αὐτῆ φαίνεται νὰ ὑποθέτει ὁ διακεκριμένος γλωσσολόγος O. Masson (σὲ ἄρθρο, τὸ ὁποῖο δυστυχῶς, λόγῳ τοῦ πρόωρου θανάτου του, δὲ δημοσιεύθηκε βλ. σχετικὰ *Bull. épigr.* 1999, 336). Μὲ ἐπιφύλαξιν δέχονται τὴν ἀνάγνωση οἱ P. M. Fraser καὶ E. Matthews, *A Lexicon of Greek Personal Names IV. Macedonia, Thrace, Northern Regions of the Black Sea*, Ὁξφόρδη 2005 (= *LGNP* IV), λ. Ἄρπαλοσκύτα?

13. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, ὁ.π. (σημ. 8), 377.

graphicum Graecum προτείνει την ανάγνωση Ἄρπαλος κύτας, ἐρμηνεύοντας τὴ λέξη κύτας ὡς τύπο τοῦ γνωστοῦ ἀπὸ τῆ Μακεδονία ἀξιώματος σκοίδος.¹⁴

Γιὰ μιὰ πιθανὴ λύση τοῦ προβλήματος πρέπει νὰ ληφθοῦν ὑπόψιν τὰ ἐξῆς στοιχεῖα: α) ἡ ἐξαιρετικὴ διατήρηση τοῦ μνημείου καὶ τῆς ἴδιας τῆς ἐπιγραφῆς ἢ ὅποια δύσκολα ἐπιτρέπει ἐπεμβάσεις στὸ κείμενο.¹⁵ β) τὸ γεγονὸς ὅτι τὸ ὄνομα Ἄρπαλοσκύτα δὲν ἀπαντᾷ στὴ φιλολογικὴ καὶ ἐπιγραφικὴ παράδοση (ἀμάρτυρη εἶναι ἐπίσης ἡ παρουσία προσηγορικῶν καὶ κύριων ὀνομάτων μὲ πρῶτο συνθετικὸ τὸ ὁμηρικὸ ἐπίθετο ἀρπαλέος¹⁶). γ) σὲ ἀντίθεση μὲ τὸ προηγούμενο, ἡ ἰδιαίτερα συχνὴ παρουσία τοῦ ὀνόματος Ἄρπαλος: τὸ ὄνομα, τὸ ὅποιο ἀνήκει στὴν κατηγορίαν τῶν ἱστορικῶν μακεδονικῶν ὀνομάτων,¹⁷ ἀπαντᾷ μὲ ἰδιαίτερη συχνότητα τόσο στὴ Μακεδονία,¹⁸ ὅσο καὶ στὸν ὑπόλοιπο ἑλληνικὸ κόσμον κατὰ τὴν κλασσικὴ καὶ ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ,¹⁹ ὅπως καὶ τὰ προερχόμενα ἀπὸ τὸ ἴδιο θέμα Ἄρπαλέα,²⁰ Ἄρπαλεύς,²¹ Ἀρπάλη,²² Ἀρπάλης,²³ Ἀρπαλίνοσ,²⁴ Ἀρπαλῖς,²⁵ Ἀρπαλις,²⁶ Ἀρπαλίων²⁷ δ) ἡ παρουσία τοῦ ὀνόματος Σκύτας: τὸ ὄνομα ἀπαντᾷ, ἐξ ὧσων γνωρίζω, σὲ ἐπιγραφὰς τῆς κλασσικῆς καὶ ἑλληνιστικῆς ἐποχῆς ἀπὸ τῆ Θάσο (ὡς πατρώνυμο κάποιου Λύκωνος μὲ τὸ ἔθνικὸ Αἰτωλός),²⁸ τοὺς Δελφούς (ἐπίσης ὡς πατρώνυμο κάποιου πολίτη κα-

14. Βλ. σχετικὰ κατ. σημ. 54–55.

15. Βλ. σχετικὰ καὶ Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, ὀ.π. (σημ. 8), 372 (ἰδιαίτερα σημ. 15).

16. *LSJ*⁹ s.v.

17. Γιὰ τὸ θησαυροφύλακα τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου Ἄρπαλο βλ. κατ. σημ. 55.

18. Γιὰ τὴν παρουσία τοῦ ὀνόματος στὴν ἴδια τὴ Βεργίνα βλ. *SEG* XXXV 781: Ἄρπαλος Πευκολίου. Γιὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν ὑπόλοιπὴ Μακεδονία βλ. *LGNP* IV s.v. (18) καὶ M.B. Hatzopoulos, «“L’histoire par les noms” in Macedonia», στὸ *Greek Personal Names. Their Value as Evidence*, S. Hornblower – E. Matthews (ἐκδ.), Ὁξφόρδη 2000, σ. 105, 107.

19. *LGNP* I, s.v. (Εὐβοία, Θάσος, Σάμος: 4), *LGNP* II, s.v. (Ἀθήνα: 4), *LGNP* IV, s.v. (Θράκη: 1).

20. *LGNP* I, s.v. (Κυρηναϊκῆ: 2), *LGNP* II, s.v. (Ἀθήνα: 1).

21. *LGNP* IV, s.v. (Θράκη: 1).

22. *LGNP* I, s.v. (Πάρος: 3), *LGNP* IV, s.v. (Θράκη: 1).

23. *LGNP* IV, s.v. (Μακεδονία/Θράκη: 2).

24. *LGNP* I, s.v. (Σύρος, Τῆνος: 2).

25. *LGNP* III.A, s.v. (Κέρκυρα: 1), *LGNP* IV, s.v. (Θράκη: 1).

26. *LGNP* I, s.v. (Δῆλος: 4).

27. *LGNP* III.2, s.v. (Βοιωτία: 3). Βλ. καὶ τὰ ὀνόματα Ἀρπάλιν (μὲ τὸ πατρώνυμο Μακεδῶν) καὶ Ἀρπάλιον σὲ ἐπιγραφὰς τῆς Κυρηναϊκῆς τῶν αὐτοκρατορικῶν χρόνων *LGNP* I, s.v.

28. J. Pouilloux, *Recherches sur l’histoire et les cultes de Thasos. I. De la fondation de la cité à 196 avant J.-C.*, *Études Thasiennes* III.2, Παρίσι 1954, 136 ἀρ. 17 (πίν. XIII.5): Λύκων / Σκύτα / Αἰ[τω]λός (4ος αἰ. π.Χ.): βλ. καὶ *LGNP* III.1, s.v.

ταγόμενου από την Ἄμφισσα),²⁹ τὸ Θέρμον (μὲ τὸ ἐθνικὸ *Ναυπάκτιος*),³⁰ τὴν Καμάρινα³¹ καὶ τὴ Γέλα.³² Σύμφωνα μάλιστα μὲ τὸν ἐκδότη τῶν διαλεκτικῶν ἐπιγραφῶν τῆς Σικελίας L. Dubois³³ τὸ ὄνομα εἶναι ἐπιχώριο καὶ ἐτυμολογεῖται ἀπὸ τὴ γνωστὴ ἀπὸ τὸν Ἡσίοιο λέξι σκύτα (λ. σκύτα· τὸν τράχηλον, Σικελοί)-³⁴ ε) ἢ χρήση γενικῆς δευτερόκλιτων ὀνομάτων μὲ κατάληξη ο ἀντί ου ἀπαντᾶται τόσο στὴ Μακεδονία³⁵ ὅσο καὶ στὸν ὑπόλοιπο ἑλληνικὸ κόσμον στὸ γ' τέταρτο τοῦ 4ου αἰώνα π.Χ.³⁶ Ἐνδεικτικὰ νὰ ἀναφερθεῖ μιὰ ἐπιτύμβια στήλη πιθανὸν ἀπὸ τὴν Αἰανή (σήμερα στὸ Μουσεῖο τῆς Γενεύης) μὲ τὴν ἐπιγραφή: *Σωτηρῖς / Ἀριστιῶν / Ἀριστοβουλοῦ* (350–325 π.Χ.),³⁷ καθὼς καὶ μιὰ ἐπιτύμβια στήλη ἀπὸ τοὺς Φιλίππους, στὴν ὁποία διατηρεῖται ἡ κατάληξη ο στὴ γενικὴ τοῦ πατρωνύμου, ἐνῶ στὴν περίπτωση τοῦ ὀνόματος τοῦ συζύγου χρησιμοποιεῖται γενικὴ μὲ τὴν κατάληξη ου: *Κλεομοῖρις / Ἑρμίπεῶ / γυνή / Ἡγησιδίκου* (πρωίμη ἑλληνιστικὴ ἐποχὴ).³⁸

29. *CDI* II 120 B+C 21: [-----] Σκύτα Ἄμφισ[σεύς] (324–315 π.Χ.), μὲ τὴ σημεῖωση τοῦ ἐκδότη «Σκύθας et Σκύτας coexistent en Locride occidentale». Βλ. καὶ *LGNP* III.2, s.v.

30. *IG IX* 2 1 1, 25, 10/11: Σκύτας / Ναυπάκτιος (245–236 π.Χ.). Βλ. καὶ *LGNP* III.2, s.v.

31. *IGDS* 118 καὶ *SEG XXXVIII* 936 app.cr. (κατάδεσμος, 5ος αἰ. π.Χ.). Ἡ συμπλήρωση <Σ>κύτα τοῦ ἐκδότη.

32. *IGDS* 148· Σκντᾶ ἐμί· μὲ θῆγῆς (5ος αἰ. π.Χ.). Πρβλ. καὶ *IGDS* 143b· [Λ]έπτος ho Σκν[τα].

33. L. Dubois, *Inscriptions grecques dialectales de Sicile* (Coll. *Éc. Fr. de Rome*, vol. 119), Παρίσι / Ρώμη 1989 (= *IGDS*) 165, ἀρ. 143b app.cr.

34. Γὰ προσωπικὰ ὀνόματα ποὺ προέρχονται ἀπὸ μέλη τοῦ ἀνθρωπίνου σώματος βλ. καὶ H. Solin, «Varia Onomastica XIII. Drei griechische Namen in römischer Überlieferung», *ZPE* 118 (1997) 231–233 (= *Ann. épigr.* 1997, 60).

35. Βλ. ἐνδεικτικὰ M.B. Hatzopoulos, *Actes de vente de la Chalcidique Centrale*, *ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 6, Ἀθήνα 1988, 42. Cl. Brixhe – A. Panayotou, «L'atticisme de la Macédoine: l'une des sources de la koiné», *Verbum* 11 (1988) 248. A. Panayotou, *La langue des inscriptions grecques de Macédoine (IVe s. a.C.–VIIe s. p.C.) Phonétique, phonologie et morphologie*, Νανσό 1990, σ. 140–142, τῆς ἰδίας, «Des dialectes à la koiné: L'exemple de la Chalcidique», *ΠΟΙΚΙΛΙΑ, ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ* 10, Ἀθήνα 1990, 208. Χρήσιμες στὸ σημεῖο αὐτὸ ἦταν οἱ ὑποδείξεις τῆς καθηγήτριας Ἄνας Παναγιώτου, τὴν ὁποία εὐχαριστῶ θερμὰ.

36. Γὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴν Ἀττικὴ μετὰ τὸ 403 π.Χ. καὶ κυρίως μετὰ τὰ μέσα τοῦ 4ου αἰώνα π.Χ. βλ. L. Thraette, *The Grammar of Attic Inscriptions I. Phonology*, Βερολίνο – Νέα Ὦρκη 1980, σ. 243–259 καὶ M. Πωλογιώργη, «Ἡ στήλη τοῦ Εὐβούλου (Μουσεῖο Βραυρώνας BE 87+Μουσ. Nazionale Romano 125589+Μουσ. Βραυρώνας BE 2676)», στὸ *Ἀφιέρωμα στὴ μνήμη τοῦ Γλύπτη Στέλιου Τριάντη*, Ἀθήνα 2002, σ. 199.

37. J. Chamay – J.-L. Maier, *Art Grec. Sculptures en pierre du Musée de Genève*, Mainz 1990, σ. 79 ἀρ. 88 καὶ πίν. 85 (= *SEG XL* 519).

38. X. Κουκούλη καὶ Χρυσανθάκη, *ΑΔ* 34 (1979) [1987] Χρον. Β2, 331, πίν. 144δ (= *SEG XXXVIII* 660 καὶ *SEG XLIII* 450· δὲν ἀποκλείεται πάντως μιὰ πρωιμότερη χρονολόγησι τῆς ἐπιγραφῆς στὸ γ' τέταρτο τοῦ 4ου αἰώνα π.Χ.)· Βλ. ἐπίσης Cl. Brixhe – A. Panayotou, «Une

Σύμφωνα με τὰ παραπάνω, ὡς ἀρκετὰ πιθανή, φαίνεται ἡ ἀνάγνωση Ἀρπάλο Σκύτας, ὅπου ὁ ὀνομαστικὸς τύπος Σκύτας κατέχει τὴ θέση ὀνομαστικῆς καὶ ἀφορᾷ στὸν φορέα τοῦ μνημείου, ἐνῶ ἡ γενικὴ Ἀρπάλο ἀποτελεῖ τὸ πατρώνυμο τοῦ νεκροῦ. Τὸ σύστημα αὐτὸ ὀνοματοθεσίας στὸ ὁποῖο προηγεῖται τὸ πατρώνυμο ἐκφεύγει βέβαια ἀπὸ τὸ συνηθισμένο τύπο (ὄνομα + πατρώνυμο). Δὲν εἶναι ὥστόσο ἄγνωστο τόσο στὶς γραμματειακὲς πηγές,³⁹ ὅσο καὶ στὶς ἐπιγραφές, κυρίως τὶς ἔμμετρες.⁴⁰ Μιὰ ναόσχημη ἐπιτύμβια στήλη ἀπὸ τὴν Πέλλα, ἡ ὁποία χρονολογεῖται στὸ β' μισὸ τοῦ 4ου αἰώνα π.Χ. φέρει τὴν ἐξῆς ἔμμετρη ἐπιγραφή: Ἐνθάδε ἐγὼ κξι̅μαι πατρὶς δὲ μοί' ἐσσι̅τε Φαλάννα Ἰφεκράτους Λυσικράτης.⁴¹ Τὸ ἴδιο φαινόμενο παρατηρεῖται καὶ σὲ τρεῖς ἐπιτύμβιες ἐπιγραφές τῶν ἐλληνιστικῶν χρόνων ἀπὸ τὴν Κέρκυρα.⁴²

Στὸ πλαίσιο αὐτό, ἂν δηλαδὴ ἡ ἀναγνωστικὴ δυνατότητα ποὺ προτείνεται εἶναι ὀρθή, ἡ φωνὴ τοῦ λαλοῦντος σήματος⁴³ δὲν ἀποκλείεται νὰ εἶναι αὐτὴ τοῦ νεκροῦ Σκύτα⁴⁴ καὶ τὸ κείμενο τῆς ἐπιγραφῆς ἀποκαθίσταται ὡς ἐξῆς:

Ἀρπάλο Σκύτας· ἀδελφή με ἀνέ-
θηκε Παγκάστα

inscription très courtisée: SEG 24, 548 (Pella)», ZPE 91 (1992) 129–135 (πίν. III) (= SEG XLI 575: Καλλίας Δημητρίδ | Δημήτριος Καλλίου. | Ὀαδίστη Δημητρίου, 350–250 π.Χ.), SEG XXX 547: [Μν]ησαγόρης Ἡγησίππο (Ἀμφίπολις, α' μισὸ 4ου αἰ. π.Χ.) καὶ Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, Μνημεῖα, 131 πίν. 31/32 (= SEG XXXV, 780: Πάτων Λαάνδρῶ) καὶ Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, ὁ.π. (σημ. 8), 372 σημ. 19 (ὅπου δὲν ἀποκλείει τὸ ἐνδεχόμενο φθορᾶς τοῦ τελικοῦ Ὦ) καὶ M.B. Hatzopoulos, Actes de vente d'Amphipolis, ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 14, Ἀθήνα 1991, 14–19, 33. Πρβλ. καὶ Threatte, ὁ.π. (σημ. 36), 256 κέ. (γιά παραδείγματα ἀπὸ τὴν Ἀθήνα).

39. Βλ. ἐνδεικτικὰ FGhH 115 F 27 (Θεόπομπος = Πολύβιος, VIII.9.1) καὶ Κλήμης, IV. 54.5.

40. Βλ. π.χ. Peek, GV 215, 326, 334, 340, 348 (: Σωσάρχου θυγάτηρ Πασμνάστα), 362, 387 (: παῖς Ἀσκληπιάδου οἶνομα Προσδόκιμος), 451 (: μνήμα Πολυνίκο Ἡρακλείδης ἐπέστησεν τὸδε μήτηρ Εὐτυχὶς ἀέανον κόσμον ἀποφθμμένου), 561, 611 (: [εἰμ] Λύπου Ἰέρων) 744, 747, 776, 832, 900, 918, 1026, 1126, 1252, 1298, 1552, 1822 καὶ Merkelbach – Stauber, SGO I, 05/01/31, 05/01/37, 05/03/05, SGO III, 16/32/05, SEG XXVIII, 541 καὶ XLII 596 (: Ἀριστομένου Φιλώτας, Καλίνδουα).

41. Μ. Λιλιμπάκη-Ἀκαμάτη, «Νέες ἐπιγραφές τῆς Πέλλας», Μακεδονικά 26 (1987–1988) [1988] 55–57 ἀρ. 3 [= SEG XXXVIII 649]. Βλ. καὶ M.B. Hatzopoulos, Bull. épigr. 1990, 464 (ὅπου προτείνεται μιὰ ὑψηλότερη χρονολόγησι).

42. IG IX² 1.4, 894, στ. 1/2: [Ἀ]ντάλλου | Τατταρίνος (3ος αἰ. π.Χ.), 984: Φιλαινὸν Διονύσιος (ἐλληνιστικὴ ἐποχὴ), 1005: Λυσιστράτου Πευθείας (1ος αἰ. π.Χ.).

43. Βλ. σχετικὰ Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, ὁ.π. (σημ. 8), 371 καὶ J. Svenbro, Phrasikleia. Anthropologie de la lecture en grèce ancien, Παρίσι 1988, σ. 33–52 (ιδιαιτέρως 37 σημ. 16 μετ' τὴ σχετικὴ βιβλιογραφία).

44. Πρβλ. καὶ τὸ ἐπίγραμμα Peek, GV 70 (= G. Pfohl, Greek Poems on Stones vol. 1. Epitaphs from the Seventh to the Fifth Century B.C., Λέυντεν 1976, ἀρ. 164): Προκλείδας τὸδε σᾶμα κεκλιέσεται ἐνγὺς ὁδοῖο, | ἡὸς περὶ τᾶς αὐτὸ γᾶς | θάνε μα<ρ>νόμενος. Σχετικὰ καὶ Svenbro, ὁ.π., 44–45.

Η σημασία τῆς ἐπιγραφῆς ἔγκειται ἐπιπρόσθετα καὶ στὸ προσωπογραφικὸ ἐνδιαφέρον ποὺ παρουσιάζει. Μὲ ἀφορμὴ τὴν παρουσία τοῦ ὀνόματος Παγκάστα/⁴⁵ στὴ στήλη ἀπὸ τὴ Βεργίνα καὶ γνωρίζοντας τὴν ἀπουσία παραλλήλου στὴν ἐπιγραφικὴ παράδοση τόσο τῆς Μακεδονίας, ὅσο καὶ τοῦ ὑπόλοιπου ἑλληνικοῦ κόσμου, ἢ Χρ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη ἀναγνώρισε ἐξαρχῆς στὸ πρόσωπο τῆς ἀδελφῆς τοῦ/τῆς νεκροῦ/ῆς ποὺ ἀνήγειρε (ἀνέθηκε) τὴ στήλη,⁴⁶ τὴ γνωστὴ ἐταίρα τοῦ περιβάλλοντος τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου, Παγκάστη.⁴⁷ Ἡ πρόταση φαίνεται ιδιαίτερα ἐλκυστικὴ, ἂν λάβει κανεὶς ὑπόψη τὴ χρονολόγησι τῆς ἐπιγραφῆς (περ. 350–325 π.Χ.)· εἶναι μολαταῦτα ἀμφίβολη.⁴⁸

Οἱ πληροφορίες ποὺ διαθέτουμε γιὰ τὴν Παγκάστη, δηλαδὴ οἱ ἀναφορὲς στοὺς ἀρχαίους συγγραφεῖς, εἶναι ἐλάχιστες καὶ ἀφοροῦν ἓνα συγκεκριμένο περιστατικὸ – τὴν παραχώρησίν της δηλαδὴ ἀπὸ τὸ Μακεδόνα βασιλιᾶ στὸ ζωγράφο Ἀπελλῆ – τὸ ὁποῖο δὲ μπορεῖ νὰ χρονολογηθεῖ μὲ ἀκρίβεια καὶ ὡς πρὸς τὶς λεπτομέρειές του μπορεῖ νὰ ἀμφισβητηθεῖ.⁴⁹ Ἀλλὰ κι ἂν ἀκόμα γίνεи δεκτὴ ἡ σύνδεσι τῆς ἐταίρας μὲ τὸν Ἀπελλῆ, ἡ τύχη της κοντὰ στὸ νέο της κύριο παραμένει σκοτεινὴ.⁵⁰ Ἐξάλλου, στίς ἐπιγραφὰς ἀπὸ τὴ Βεργίνα, μὲ ἐξαίρεσι αὐτῆς ποὺ ἔχουν δημόσιον χαρακτῆρα,⁵¹ δὲν μαρτυρεῖται κάποιον γνωστὸ ἀπὸ

45. Γιὰ τὴ χρῆσι τοῦ *ā* στὴ θέσι τοῦ *η* στίς ἐπιγραφὰς ἀπὸ τὴ Μακεδονία βλ. Ἄ. Παναγιώτου, «Γλωσσικὲς παρατηρήσεις σὲ μακεδονικὰς ἐπιγραφὰς», *Ἀρχαία Μακεδονία* 4 (1983) [1986] 420–422 καὶ Brixhe-Panayotou, *δ.π.*, (σημ. 35), 249–250.

46. Σχετικὰ μὲ τὴ χρῆσι τοῦ ῥήματος ἀνατίθημι σὲ ἐπιτύμβιες ἐπιγραφὰς βλ. Ἄ. Ριζάκης – Ἰ. Τουράτσου, «Mors macedonica. Ὁ θάνατος στὰ ἐπιτάφια μνημεῖα τῆς Ἄνω Μακεδονίας», *AE* (2000) 255 καὶ I. Mendikarova, «The Accusative of the Name of the Deceased in Latin and Greek Epitaphs», *ZPE* 143 (2003) 127–129.

47. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, *Μνημεῖα*, σ. 259 καὶ (σημ. 716), 281 καὶ τῆς ἰδίας *δ.π.* (σημ. 8), 375–376. Γιὰ τὴν Παγκάστη βλ. H. Berve, *Das Alexanderreich auf prosopographischer Grundlage*, Μόναχο 1926, σ. 297 ἀρ. 600 καὶ J. Schmidt, *RE* XVIII 3 (1949) 611 s.v. Βλ. καὶ τὸν κατάλογο τοῦ K. Scheider, *RE* VIII.2 (1913) 1362–1371 (ὅπου ἀναφέρεται καὶ ἡ Παγκάστη). Γιὰ τὸ ὄνομα βλ. W. Pape – G. Benseler, *Wörterbuch der griechischen Eigennamen*, Brunswick 1911³, s.v.

48. Βλ. τὸ σχόλιον τοῦ H. Pleket στὸ *SEG* XXXV 790.

49. Βλ. κατ. σημ. 50. Ὁ H. Berve, *δ.π.* (σημ. 47), 297, θεωρεῖ ὡς ὀρθὴ τὴν ἐκδοχὴ ἢ Παγκάστη νὰ βρισκόταν στὸ περιβάλλον τοῦ Μακεδόνα βασιλιᾶ στὸ διάστημα 336–334 π.Χ., ὁ ὁποῖος καὶ ἐπέτρεψε στὸν Ἀπελλῆ νὰ ἀπεικονίσει τὴ μορφὴ της.

50. Γιὰ τὶς σχετικὰς μὲ τὸν Ἀπελλῆ πηγὰς βλ. Berve, *δ.π.* (σημ. 47), 53–55, ἀρ. 99, καὶ A. Reinach, *Textes grecs et latins relatifs à l'histoire de la peinture ancienne*, ἄνκτ. Σικάγο 1981, *passim*.

51. Βλ. π.χ. τὴν ἐπιγραφὴ τῆς Εὐρυδίκης, κόρης τοῦ Σίρρα καὶ μητέρας τοῦ Φιλίππου Β' καὶ τὸ ἀνάθημα τῆς βασιλισσας Λαοδικῆς, συζύγου τοῦ Περσέως σχετικὰ Chr. Saatsoglou-Paliadeli, «Queenly Appearances at Vergina-Aegae. Old and new Epigraphic and Literacy Evidence», *AA* (2000) 386–403 (= *SEG* XL, 649–650, 652, μὲ ἀναφορὰς στὴν προηγούμενη βιβλιογραφία). Πρβλ. καὶ *SEG* XLVI 829 (ἀφιέρωσι στὸν Ἡρακλῆ Πατρῶν).

τις γραμματειακές πηγές πρόσωπο, γεγονός που πιθανότατα όφειλεται και στη σύμπτωση της παράδοσης⁵² στην οποία όφειλεται όπωσδήποτε και ή μοναδική αναφορά του όνόματος Παγκάστη. Άν μάλιστα ή ανάγνωση που προτείνεται παραπάνω είναι όρθή, προκύπτει μιá έντελώς διαφορετική εικόνα σχετική με τó οικογενειακό περιβάλλον του προσώπου που άνήγειρε τó μνημείο.⁵³

Έξίσου έλκυστική, άν και λιγότερο πιθανή, φαίνεται ή ανάγνωση στον όνοματικό τύπο ΚΥΤΑΣ τύπου του μακεδονικού αξίωματος σκοίδος (πιθανότατα οικονομικός αξίωματούχος),⁵⁴ και ή σύνδεση του Άρπάλου με τó γνωστό θησαυροφύλακα του Μ. Άλεξάνδρου:⁵⁵ τά τελευταία γεγονότα της ζωής του Άρπάλου έλάχιστα συνδέονται με τή Μακεδονία και, όπως προκύπτει από τις πηγές, δολοφονήθηκε στην Κρήτη.⁵⁶ Έξάλλου, τó όνομα Άρπαλος άπαντá με ιδιαίτερη συχνότητα στη Μακεδονία, γεγονός που καθιστá όποιαδήποτε ταύτιση έπισφαλής,⁵⁷ ενώ δύσκολα δικαιολογείται και ή άπουσία του πατρωνύμου (Μαχάτας).⁵⁸

Άνεξάρτητα από τήν άποδοχή της μιáς ή της άλλης άποψης, όπως όρθά έπισημαίνει ή Χρ. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη,⁵⁹ ή αναφορά του όνόματος Παγκάστα/η στην έπιγραφή από τή Βεργίνα άποκαθιστá πιθανότατα τή συγκεκριμένη χειρόγραφη παράδοση, σχετικά με τó όνομα της γνωστής έταίρας Παγκάστης. Τó όνομα, στη μορφή που μιáς παραδίδει ή στήλη, άπαντá στον Αίλιανό (Ποικ. Ίστορία, ΧΙΙ.34).⁶⁰ Τόν

52. Βλ. σχετικά Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, *Μνημεία*, σ. 289.

53. Βλ. σχετικά Scheider, *δ.π.* (σημ. 47), 1372. Για τήν άνέγερση στηλών στη μνήμη άδελφών βλ. ένδεικτικά *I. Beroia*, 299, 316 και *SEG XLIX 676* (Άμφίπολις, 165/166 μ.Χ.).

54. Τó αξίωμα άπαντá σε μιá έπιγραφή από τήν Τυμφαία (Άγιος Γεώργιος, 3ος/2ος αι. π.Χ.) βλ. *EAM 74* και *SEG XLVIII 702-703* (όπου ή σχετική βιβλιογραφία).

55. E. Karpetanopoulos, *SEG XLVIII 873* (*per. ep.*). Για τόν Άρπαλο βλ. Berve, *δ.π.* (σημ. 47), σ. 75-80 άρ. 143 και A. Tataki, *Macedonians Abroad. A Contribution to the Prosopography of Ancient Macedonia*, ΜΕΛΕΤΗΜΑΤΑ 26, Άθήνα 1988, σ. 194 άρ. 3 (με τή σχετική βιβλιογραφία).

56. Berve, *δ.π.* (σημ. 47), 79 (με τις σχετικές για τή δολοφονία του στην Κρήτη πηγές).

57. Βλ. σχετικά άν. σημ. 18.

58. Άρριανός, *Άνάβασις*, ΙΙΙ.6.4. Πρβλ. και τήν περίπτωση του άδελφού του Άρπάλου, Ταύρων, ό όποιος σε προξενικό ψήφισμα από τήν Έρέτρια αναφέρεται ως *Ταύρων Μαχάτα*, *Μακεδών* βλ. σχετικά A. Tataki, *δ.π.* (σημ. 55), 197 άρ. 20 και D. Knoepfler, *Décrets étretiens de proxénie et de citoyenneté*, Λωζάννη 2001, άρ. VI. Στην περίπτωση μάλιστα που ισχύει ή ταύτιση του Άρπάλου με τó γνωστό γιό του Μαχάτα, και αυτή της Παγκάστας με τή γνωστή έταίρα, θά πρέπει νά δεχτούμε τήν καταγωγή της Παγκάστας από τή Μακεδονία, γεγονός που προσκρούει στη μαρτυρία του Αίλιανού (βλ. κατ. σημ. 60) περι της καταγωγής της από τή Θεσσαλία και ειδικότερα από τή Λάρισα (τó γένος *Λαρισαία ην*).

59. Σαατσόγλου-Παλιαδέλη, *δ.π.* (σημ. 8), 375.

60. *Άπελλης δέ (sc. ηρα) της Άλεξάνδρου παλλακής, ηπερ όνομα ην Παγκάστη, τó δέ γένος Λαρισαία ην. ταύτη και πρώτη, φασίν, ό Άλέξανδρος άμίλησεν*. Βλ. τις εκδόσεις των M.P. Dilts (Teubner, 1974), N.G. Wilson (Loeb, 1997) χωρίς app.cr.

τύπο Πακάτη παραδίδει ο Λουκιανός (*Εικόνες*, 7),⁶¹ ενώ οι τύποι Pancaspen, Pampaspen, Pampaspen απαντούν στη χειρόγραφη παράδοση του Πλίνιου του Πρεσβύτερου (*N.H.* XXXV, 86).⁶² Στην έκδοση του Πλίνιου ο I. Sillig – βασιζόμενος στην έκδοση του Αιλιανού από τον J. Perizonius⁶³ – πρότεινε την ανάγνωση Pancasten.⁶⁴ Η πρόταση ωστόσο του Sillig δεν φαίνεται να έγινε γενικά δεκτή, με αποτέλεσμα είτε να παραλείπεται στις κριτικές εκδόσεις,⁶⁵ είτε σε σχετικές με τον Πλίνιο μελέτες το όνομα να παραδίδεται στη μιά ή την άλλη μορφή του,⁶⁶ ή και στις δύο.⁶⁷

Η στήλη της Βεργίνας είναι ολιγόλογη και αινιγματική. Ωστόσο, παρά τα οποιαδήποτε προβλήματα έρμηνείας που παρουσιάζει ή επιγραφή, φαίνεται τουλάχιστον να προσφέρει μιὰ λύση στο γρίφο γύρω από τον πραγματικό τύπο του ονόματος της Θεσσαλής έταίρας που έζησε στη μακεδονική αυλή στην έποχή του Μ. Αλεξάνδρου.⁶⁸

61. Το δε άλλο σῶμα ὁ Ἀπελλῆς δεῖξάτω κατὰ τὴν Πακάτην μάλιστα, μὴ ἄγαν λευκὸν ἀλλὰ ἔναμιον ἀπλῶς. Βλ. καὶ app.cr. στίς ἐκδόσεις τῶν Α.Μ. Harmon (Loeb, 1961), Μ.Δ. Macleod (Ὁξφόρδη 1974). Χρήσιμες στὸ σημεῖο αὐτὸ ἦταν οἱ σχετικὲς μετὰ τὴ χειρόγραφη παράδοση τοῦ Λουκιανοῦ ὑποδείξεις τοῦ καθηγητῆ Δ. Χρηστίδη, τὸν ὁποῖο εὐχαριστῶ θερμῶς.

62. «quamquam Alexander honorem ei (sc. Apelli) clarissimo perhibuit exemplo. Namque cum dilectam sibi e pallacis suis praecipue, nomine Pancaspen, nudam pingi ob admirationem formae ab Apelle iussisset eumque, dum paret, captum amore sensisset, dono dedit ei, magnus animo, maior imperio sui nec minor hoc facto quam victoria alia [...]».

63. J. Perizonius, *Claudii Aeliani Sophistae varia historia*, Lugduni Batavorum 1701.

64. I. Sillig, *C. Plini Secundi Naturalis Historiae, Libri XXXVII* (vol. V), Hambourg-Gotha 1851. Βλ. καὶ app.cr. στίς ἐκδόσεις τῶν H. Rackham (Loeb, 1952) καὶ C. Mayhoff (Teubner, 1967).

65. Βλ. π.χ. τὴν έκδοση τοῦ J.-M. Croisille (Budé, 1985).

66. O. Jahn, «Variarum lectionum fasciculus alter», *Philologus* 28 (1869) 9, ἀρ. 82: Pancasten. O. Schneider, *In C. Plini Secundi Naturalis Historiae Libros Indices*, II. M-Z, ἀνατ. Hildesheim 1967, 134 s.v. Pancasten. P. Rosumek – D. Najock, *Concordantia in C. Plinii Secundi Naturalem Historiam*, I. *Eigenammen A-Antipathes*, Hildesheim – Ζυρίχη – Νέα Υόρκη 1996, σ. 366, s.v. Pancaspe. J. Vons, *L'image de la femme dans l'œuvre de Pline l'Ancien*, *Collection Latomus* 256, Βρυξέλλες 2000, σ. 450: Pancaspé.

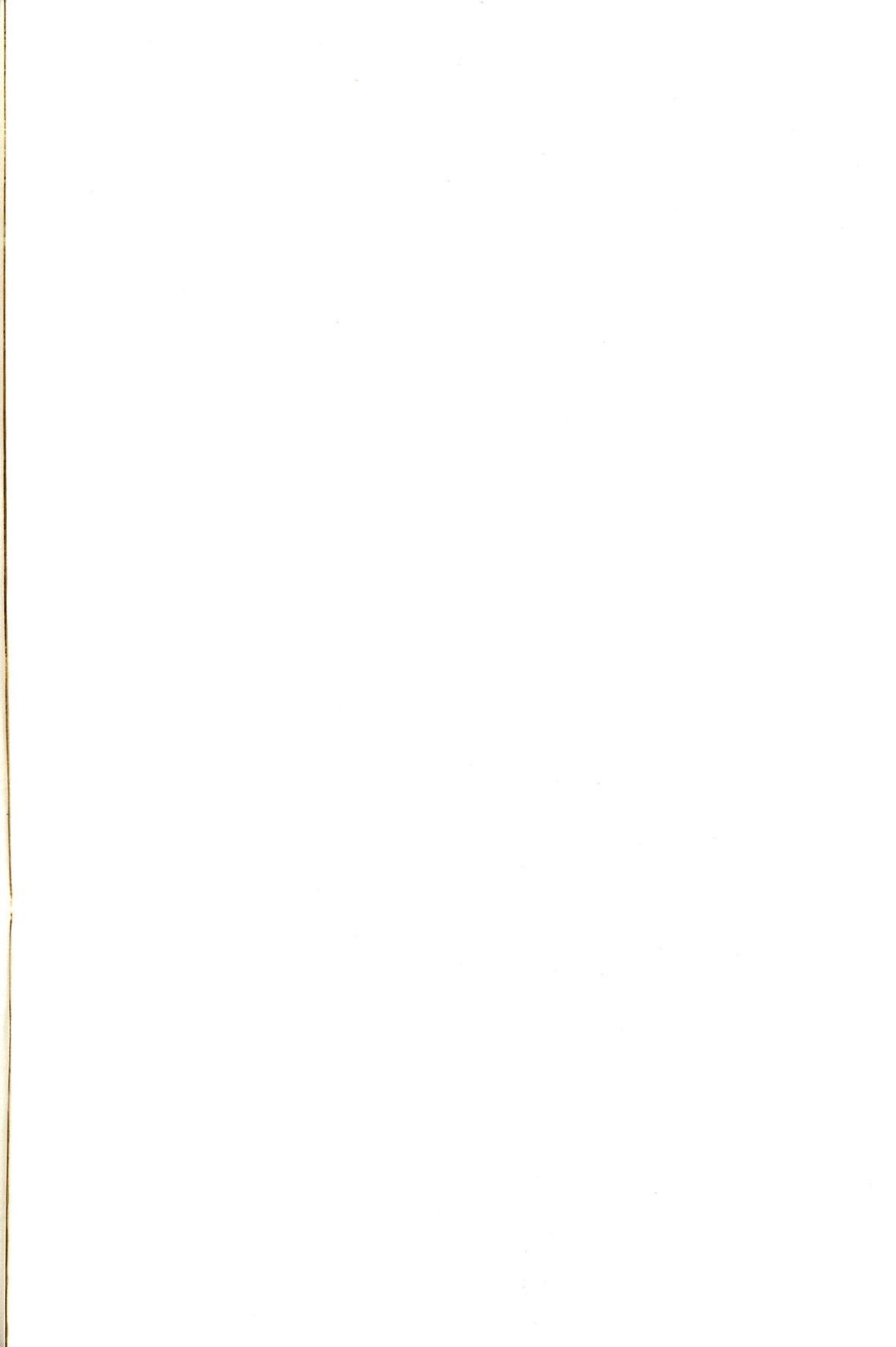
67. Βλ. π.χ. τὰ σχόλια στὴν έκδοση τοῦ R. König (Tusculum, 1978). Βλ. καὶ K. Jex-Blake – E. Sellers, *The Elder Pliny's Chapters on the History of Art*, ἀνατ. Σικάγο 1982, σ. 124 καὶ σημ.: «Pancaspen: ὄνομα τῆν Παγκάσπη (sic!), τὸ δε γένος Λαρρυσσαία (sic!), Αἴλ. Ποικ. Ἱστορία, κii, 34. Lucian, (*Εἰκόνες*, 7) calls her Πακάτη».

68. Γιὰ παραδείγματα ἀπὸ τὴ Μακεδονία, ὅπου ἡ φιλολογικὴ παράδοση διορθώνεται μετὰ βάση τις ἐπιγραφές, βλ. καὶ Δ. Παντερμαλής, «Δίον 1997. Ὁ ἐπιστάτης, οἱ πελειγάνες καὶ οἱ λοιποὶ πολίτες», *ΑΕΜΘ* 11 (1997) [1999] 233–235 (= *SEG XLVIII* 785–786) καὶ Μ.Β. Hatzopoulos, «Épigraphie et Philologie: récentes découvertes épigraphiques et gloses macédoniennes d'Hésychius», *CRAI* (1998) 1189–1218 (= *SEG XLVIII* 702). Πρβλ. καὶ *SEG XLVIII* 703.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

- 1 Κώστας Αγγελάκος
ΟΙ ΑΠΟΨΕΙΣ ΤΩΝ ΝΕΟΔΙΟΡΙΣΤΩΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΩΝ
ΓΙΑ ΤΟ ΝΕΟ ΤΡΟΠΟ ΠΡΟΣΛΗΨΗΣ ΤΟΥΣ
ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΟ ΣΥΣΤΗΜΑ
- 15 Ήλιος Αντωνόπουλος
ΠΑΝΤΑ ΑΤΕΛΗ, ΚΑΙ ΑΘΛΙΑ ΚΑΙ ΑΧΡΗΣΤΑ.
ΚΩΔΙΞ PARAVISINUS GRAECUS 36 (14ος-15ος ΑΙ.)
ΓΡΑΦΟΜΕΝΑ ΚΑΙ ΖΩΓΡΑΦΟΥΜΕΝΑ
- 43 Βάιος Βαϊόπουλος
ΣΤΑ ΧΡΟΝΙΑ ΤΟΥ ΠΡΩΙΜΟΥ ΑΝΘΡΩΠΙΣΜΟΥ:
ΑΛΛΙΝΕΣ ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΚΑΙ ΛΑΤΙΝΙΚΕΣ ΜΕΤΑΦΡΑΣΕΙΣ
ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ
- 59 Ήλιος Γιαρένης
ΤΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ ΑΡ. 20 ΤΗΣ ΖΩΣΙΜΑΙΑΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗΣ
ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ. ΕΝΑ ΧΡΟΝΟΛΟΓΗΜΕΝΟ ΚΑΙ
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΕΙΡΟΓΡΑΦΟ
- 75 Αθανάσιος Αγγ. Ευσταθίου
Ο ΚΩΔΙΚΑΣ 1066 ΤΗΣ ΕΒΕ
(ΠΡΟΕΡΧΟΜΕΝΟΣ ΑΠΟ ΤΗΝ ΙΕΡΑ ΜΟΝΗ ΔΟΥΣΙΚΟΥ)
ΚΑΙ ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΑ ΕΡΩΤΗΜΑΤΑ
ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΥΣΤΕΡΗ ΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ
- 125 Σοφία Λαΐου
ΤΟ ΔΙΚΤΥΟ ΤΩΝ ΒΑΚΟΥΦΙΩΝ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΤΩΝ ΤΡΙΚΑΛΩΝ,
15ος-16ος ΑΙΩΝΑΣ
- 151 Ευδοκία Ολυμπίτου
ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΡΕΙΝΗ ΧΩΡΑ ΣΤΗΝ ΠΑΡΑΛΙΑΚΗ ΣΚΑΛΑ
Παρατηρήσεις για τη διαμόρφωση μιας νησιώτικης πόλης
- 181 Θεοδόσης Πυλαρινός
MULTUM IN PARVO: ΑΠΟ ΤΟ «ΠΙΣΤΟΜΑ!»
ΚΑΙ ΤΗΝ ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΗΜΑ ΤΟΥ ΚΩΝΣΤ. ΘΕΟΤΟΚΗ
ΣΤΗΝ ΤΙΜΗ ΚΑΙ ΤΗΝ ΥΠΟΛΗΨΗ ΤΟΥ «ΑΣΠΡΟΠΟΤΑΜΟΥ»
ΤΟΥ Ι.Μ. ΠΑΝΑΓΙΩΤΟΠΟΥΛΟΥ
- 193 Ήλιος Κ. Σβέρκος
ΑΡΠΑΛΟΣΚΥΤΑ?

- 203 Κώστας Σμπόνιας
ΙΣΤΟΡΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΤΩΝ ΠΡΟΪΣΤΟΡΙΚΩΝ ΤΟΠΙΩΝ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ:
ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΑ ΤΩΝ ΙΟΝΙΩΝ ΝΗΣΙΩΝ
- 225 Έλενη Άγγελομάτη-Τσουγκαράκη
ΕΡΓΟΓΡΑΦΙΑ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ Ζ. ΣΟΦΙΑΝΟΥ
- 247 Έλενη Άγγελομάτη-Τσουγκαράκη
ΤΟ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΖΗΤΕΙΑΣ
ΚΑΤΑ ΤΗ ΜΕΤΑΒΥΖΑΝΤΙΝΗ ΠΕΡΙΟΔΟ
- 295 Δημήτρης Τσουγκαράκης
Ο ΖΩΓΡΑΦΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΤΟΥ ΑΓ. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ
ΣΤΟ ΛΕΙΒΑΔΑ ΣΕΛΙΝΟΥ
- 303 Τζελίνα Χαρλαύτη
ΜΕΓΙΣΤΑΝΕΣ ΤΟΥ ΙΟΝΙΟΥ:
Ο ΟΙΚΟΣ ΤΩΝ ΑΔΕΛΦΩΝ ΒΑΛΛΙΑΝΟΥ

ISSN: 1791-289X